

Antologia populaarikulttuurista

tavat rakenteeltaan Hollywood-genreä: ne ovat kerronnallisia, miehisen, voyeristisen ja fetisistisen katseen dominoimia naisen ollessa objektina. Postmodernit videot perustuvat pastisiin, epäjatkuviin kuviin, leikkiin oidipaalisissa asemissa. Valta-asetat ovat epäselviä.

Kuvatun typologian avulla Kaplan onnistuu erittelemään MTV:n filmikaaosta varsin tarkasti. Ongelmana kuitenkin on, kuinka kohdallisia itse tekstin perusteella tehtävät tulkinnat ovat: luettuina ne näyttävät sujuvilta, mutta miten itse katsomistilanteessa? Kaplanin kehikon omaksuttuaan on videoihin helppo suhtautua tietoisesti ja eritellen. Nuorison alitajunnan syöverit on nostettu kuin tarjottimelle - kirja sopisi hyvin vaikkapa joukkotiedotuskasvatuksen apuvälineeksi. Kaplanin kirjan viimeinen kappale käsittelee erityisesti sukupuolen konstruomista MTV:n ohjelmistossa. Tulkinta tapahtuu lacanilaispsykoanalyttisessä kehikossa, miehisen katseen seikkailuja seurataan uskollisesti. Myös feministisen vastarinnan muotoja eritellään. Tässä osassa kirjaa tekijä itsekin alkaa epäillä. Varsinkin postmodernit pastisit vaikeuttavat tulkintaa. Esimerkkinä Kaplanilla on Tom Petty and the Heartbreakersien "Don't Come Around Here No More", joka perustuu Alicen tarinaan (Liisa ihmemaassa). Mad Hatter (Hullu hatuntekijä) muuttuu inhottavaksi sadistiksi, joka pahoinpitelee Alicea ja lopulta paloittelee hänet omituisen syntymäpäiväkakun muodossa. Kuvatekstissä Kaplan kysyy: Onko Alicen ruumiin syöminen sadistista vai leikkiä sadistisilla toiveilla?

Jälkipuheessaan kirjan tekijä kertoo myös tutkimustyön vaikeuksista: kuinka vaikeaa oli saada taustatietoa eri levy-yhtiöiltä ja videofirmoilta. Tällaisten ilmiöiden tutkija on itsekin postmodernin hajaannuksen keskellä. Juuri siksi Kaplanin kirjaa on pidettävä rohkaisevana ja tiennäyttäjänä televisuaalisten aikamme ilmiöiden tieteelliseen 'haltuunottoon'.

Irma Kaarina Halonen

FORSKNING OM POPULÄRKULTUR.
En antologi från Nordicom Sverige.
Redaktör Ulla Carlsson. Nordicom
Nytt/Sverige 1-2, 1987.

Antologian esipuheessa Ulla Carlsson toteaa, että tiedemaailmassa populaarikulttuurin tutkimuksella on alhainen status. Humanististen tieteiden piirissä näyttää vallitsevan epätietoisuus populaarikulttuurin arvosta tutkimuskohteena sinänsä, yhteiskuntatieteitten piirissä epäilyjä herättävät lähinnä metodologiset ongelmat. Muistutettakoon, että Carlsson puhuu tilanteesta Ruotsissa.

Myöskään Suomessa ei populaarikulttuurin tutkimuksella ole ollut mitään virallista yliopistollista asemaa, sen tutkimus on ollut lähinnä muutaman yksittäisen tutkijan varassa (esim. Pekka Gronow, Peter von Bagh ja Markku Koski). Tilanne on nyt muuttumassa, populaarikulttuurin tutkimus alkaa on ns. in, sen arvostus on nousemassa voimakkaasti. Hyvä esimerkki on viime elokuussa pidetty Pohjoismainen tiedotustutkijoiden tapaaminen, jossa populaarikulttuurin tutkimuksen työryhmä oli suosituin. Vaikka kiinnostus on suurta, varsinaisia vakavasti populaarikulttuurin parissa uurastavia tutkijoita on vähemmän. Keskusteluun populaarikulttuurista osallistuvat niin toimittajat, poliitikot kuin tutkijatkin. Koska populaarikulttuurin ilmiöt ovat hyvin selvästi osa nykyihmisen arkielämää, jokaisella tuntuu olevan niistä asiantuntijan mielipiteensä sanottavana.

Itse populaarikulttuurin käsite, sen sisältö ja rajat ovat toistaiseksi vailla tarkkaa määrittelyä. Hyvin keskeinen kysymys on, voitaisiinko koko populaarikulttuurin käsite poistaa käytöstä vanhentuneena ja korvata uudella. Käsitteen epämääräisyydestä hyvä esimerkki on esimerkiksi populaarikirjallisuudesta käytettävät nimitykset: triviaali-, massa-, ja kioskikirjallisuus. Kaikki tämä heijastaa epävarmuutta tutkimuskohteen luonteesta ja rajoista. Intuitiivisesti me määrittellemme populaarikulttuurin aluee-

seen kuuluviksi ilmiöiksi kaikki ns. teollisesti tuotetut kulttuuriset tuotteet: tv, elokuvat, videot, kioskikirjallisuus, naistenlehdet, sarjakuvat, popmusiikki, jne.

Suomessa populaarikulttuurin tutkimus näyttää olevan hyvin miehinen alue. Maailmalla tilanne on kuitenkin toinen, feministinen tutkimuspanos on huomattava. Naiset ovat käsitelleet mm. saippua-oopperoita, joita on pidetty todellisuudesta vieraannuttavina ja taantumuksellisina. Heidän kysymyksenasettelunsa on, voidaanko näistä ohjelmista esittää myös vaihtoehtoisia tulkintamalleja. Analogisesti miesten ja naisten vastakkaisille asemille yhteiskunnassa, naistutkijat ovat käsitelleet myös populaarikulttuurin ja korkeakulttuurin vastakkainasettelua. Naiset ovat tutkineet elokuvaa, kioskikirjallisuutta, naistenlehtiä, mainoksia ja muotia, mutta eivät ainakaan tämän antologian mukaan musiikkia, joka kuuluu edelleen miesten valtakuntaan. Edes filosofia tieteenalana ei ole enää niin miesvaltainen kuin musiikintutkimus. Tässä artikkelikokoelmassa populaarimusiikin tutkimus on edustettuna ainoastaan yhden artikkelin voimin, sitä käsittelee Robert Burnett artikkelissaan *The Global Jukebox*.

Käytännössä populaarikulttuurin tutkimus ei ole vain teorioitten rakentelua ja sitä kautta ilmiöitten selittämistä ja ymmärtämistä. Tutkimustyön täytyy pohjata useinkin hyvinkin laajaan empiriaan ja myös historialliseen lähdemateriaaliin. Keruutyö on usein hidasta ja vähemmän fasinoivaa. Nyttemmin myös populaarikulttuurinkin tutkimuksen kannalta keskeiseksi nousseen ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun tutkimukset pohjautuvat laajaan empiriseen lähdemateriaaliin. Vaikka Bourdieulla ei ole sanottavaa massakulttuurin tutkimuksesta sinänsä, monet hänen työnsä haastavat populaarikulttuurin tutkijat muotoilemaan uudelleen niitä pääkysymyksiä joiden parissa työskentelevät. Bourdieun teorioita esittelee hyvin kiintoisasti Keith Roen artikkeli *Culture, Media and the Intellectual*.

Populaarikulttuurin tutkijalla saattaa aloittaessaan olla edessään todella kivinen työsaika. Muihin aihepiireihin liittyvän tutkimusmateriaalin keruussa hän pääsisi varmasti vähemmällä, tai ainakin

hänen olisi helpompi ennalta hahmottaa, mitä tutkimusmateriaalia hän tulee tarvitsemaan ja mistä sitä on saatavissa. Suomalaisen populaarikulttuurin historian tutkimuksen kohdalla esimerkiksi ongelmat ovat todella suuria; primaarimateriaalia on säilynyt hajanaisesti ja häviävän vähän, perustutkimuksia ei juuri ole. Esimerkiksi äänilevyjä arkistolaitos ei ole aikanaan katsonut säilyttämisen arvoisiksi. Se mitä tutkimusta varten on säästynyt, on yksittäisten keräilijöitten ansiota. Ruotsissa tätä aukkoa on pyrkinyt korjaamaan Tukholmaan 1979 perustettu Arkivet Ljud och Bild. Arkiston toimintaperiaatteita ja kokoelmia esittelee Eva Blockin antologian viimeinen artikkeli.

Kun populaarikulttuurin tutkijat ovat tähän saakka uurastaneet vailla arvostusta ja perustutkimuksia Pohjoismaista ei juuri ole, tämä antologia on erittäin tervetullut. Se koostuu kaikkiaan 14 artikkelista, jotka käsittelevät lasten kirjallisuutta, draamaa, kioskikirjallisuutta, tv:tä jne. Staffan Ericson käsittelee hyvin perusteellisessa artikkelissaan *Om begäring av ett vidrigt ämne*, Skandinaviassa painetun populaarikirjallisuuden tutkimusta. Hän on tehnyt todella suuren työn. Lisäksi antologian lopussa on selektiivinen bibliografia Pohjoismaissa vuosina 1975-1986 julkaistuista populaarikulttuuria koskevista kirjoista ja artikkeleista.

Kokoelman artikkelit eivät asetu samaan rintamaan massakulttuurin konservatiivisten kriitikkojen (Alexis de Toqueville, T.S. Eliot ja Jose Ortega y Gasset) ja Frankfurtin koulukunnan edustajien (Adorno ja Marcuse) edustamien mielipiteiden kanssa. Edellä mainitut edustavat pessimististä yhteiskuntanäkemyistä. Nuoret populaarikulttuurin tutkijat näkevät ihmiset aktiivisina toimivina subjekteina, joilla on kyky kuluttaa populaarikulttuurin tuotteita valikoidusti. He eivät ole vain tuotannon kohteita, eivät ainakaan niin tyhmiä, kuin televisio-ohjelmien tekijät olettavat heidän olevan.

1960-luvun protestiliikkeitten ja 1970-luvun punk-liikkeen myötä populaarikulttuuri sai yhteiskunnallista painoarvoa, siitä tuli positiivinen yhteiskunnallinen voima. Eroa nuorten ja vanhempien tutkijoitten välillä kuvaa hyvin seuraava sitaatti: "Du har inte förstått att vi

lever i postmoderna tider; du sitter kvar i 1968".

Marjo-Riitta Saloniemi

Toimittaja ja kansainväliset ihmisoikeudet

HELMINEN, Marjut & LÅNG, K.J. (toim.). Kansainväliset ihmisoikeudet. Helsinki, Lakimiesliiton Kustannus, 1987. 372 s.

Ihmisoikeuksien ja kansalaisvapauksien liiton pääsihteeri Marjut Helminen ja vankeinhoitolaitoksen ylijohdaja K.J. Lång ovat koonneet ensimmäisen suomalaisen yleisteoksen ihmisoikeuksista. Kuudentoista asiantuntijan artikkeleista koottu kirja puuttuu vain ohimennen siihen, miten ihmisoikeudet ja lehtimiehet ja -naiset suhtautuvat toisiinsa. Aloitetaan levennyksellä tähän suuntaan.

Tavallisella toimittajalla voi olla neljä suhdetta kansainvälisiin ihmisoikeuksiin. Kaksi niistä hän yleensä vaatii itselleen hampaat irveessä. Kahta muuta hän ei myönnä olevankaan.

* * *

Ensinnäkin toimittajalla on ihmisoikeudet. Hän on samanarvoinen ihmisyksilö kuin kaikki muutkin, joten hänellä on oikeus nauttia samoista oikeuksista.

Toimittajan työn kannalta olennaisimpia oikeuksia ovat sananvapaus ja liikkumisen vapaus. Sananvapauden nimissä tehdään paljon hyvää ja paljon paha. Länsimaiset toimittajat ovat aina oikeassa pitäessään kynsin hampain kiinni ihmisoikeussopimuksissakin turvatuista vapauksistaan.

Toiseksi toimittajalla on mahdollisuus 'valvoa' ihmisoikeuksien noudattamista ja julkistaa rikkomuksia. Tämä on perinteinen ajatus toimittajasta neljäntenä

valtiomahtina ja yhteiskunnan vahtikoirana.

Vahtikoiran tehtävä on tiedotusvälineiden itsensä ottama. Sitä ei todeta kansainvälisissä sopimuksissa, ja esimerkiksi YK:n yleiskokouksen päätöslauselemissa se mainitaan yleensä vain epäsuorasti. Vahtikoirat voivat olla hyödyksi, koska ihmisoikeuksia vastaan rikkovat hallitukset ja ryhmät kammoavat kielteistä julkisuutta. Perusteettomia syytöksiä rikkomuksista ja valikoivaa arvostelua käytetään usein kampanjoihin muista syistä epämieluisia hallituksia vastaan.

Helmisen ja Långin kokoaman kirjan mukaan suomalaiset tiedotusvälineet eivät juuri ole kiinnostuneita ihmisoikeuksien vahtaamisesta. Ne eivät vaihdu seuraamaan edes Suomen valtion tekemiä ihmisoikeusrikkaita silloin kun niitä käsitellään kansainvälisissä elimissä. Amnesty Internationalin raportit saavat sentään palstatilaa.

Esimerkiksi suomalaisen varusmiehen YK:n ihmisoikeuskomitealle tekemä valitus ihmisoikeussopimusten vastaisesta arestirangaistuksesta ansaitsi marraskuussa vain vähäisen uutispätkän. Tiedotusvälineet eivät ole liioin juuri puuttuneet Suomen lakeihin, jotka rajoittavat ulkomaalaisten sananvapautta maassa. Pahan kerran näyttää siltä, että toimittajat haluavat sallia sananvapaudenkin vain itselleen.

* * *

Kolmatta suhdettaan ihmisoikeuksiin toimittajat eivät ota vakavasti, vaikka se on suhteista vakavin. Ihmisoikeussopimukset nimittäin velvoittavat toimittajatkin kunnioittamaan ihmisoikeuksia. Olenpa nähnyt erään suomalaisen toimittajan väittävän, että nämä lait eivät koske häntä - siihen sävyyn, että toimittajan ammatti on riittävä oikeutus murhaankin.

Toimittajien on viisainta kunnioittaa muiden ihmisoikeuksia jo siksikin, että ihmisoikeuksia vastaan rikkova tiedotusväline näyttää naurettavalta vaatiessaan sananvapautta. Vähän niin kuin joukkomurhaaja saarnaisi viidettä käskyä.

Tärkein toimittajan työssä tuntuva velvoite on syrjinnän kieltö, jonka Suomen rikoslakikin mainitsee. Toimittaja ei saa esimerkiksi edistää rotusyrjintää